

Ms 5/61

magyar állam függet-
telnek bizonyítására hi-
illusztris szóhoz arra,
történelmi fejlődés és az el-
következett események Magyarország
utolsó koronás királyát eljuttatták
ahoz a meggyőződéshez, — amelynek
egy kéziratában kifejezést is adott, —
hogy „a pragmatika szankciónak az
együttes birtoklásra és a kölcsönös vé-
delemre vonatkozó tetteit az esemé-
nyek által túlhaladtaknak és ér-
vényüket veszítettéknek tekintti“. Ez a

Régi irások.

— Székács József leveleiből. —

Közli Szász Károly.

Ötvenegy éve mult, hogy Székács József
meghalt. Nemzetek életében öt évtized nem
nagy idő, de a világ hamar felejt, s a mai
nemzedék előtt szinte már nem is elég a
Székács József nevet említenünk, kissé meg
is kell magyaráznunk, hogy ki volt e név
viselője s mik voltak érdemei? Idézzük
csak azokat a szavakat, amiket halálakor
a régi jó *Fővárosi Lapok* tárcájában írt
róla barátja, *Vadnay Károly*: „Mint
író, jeles érdemeket szerzett magának tan-
költészetünk és a klasszikai műfordítás ter-
én; mint pap igazi lelkipásztor volt min-
dig, szóban és tettben egyaránt példaadó;
mint emberbarát, fáradhatatlan és áldozat-
kész; mint hazafi, rendületlen a legnagyobb
megpróbáltatások idején is; mint egyházi
szónok: az ékesszólás kitűnő mestere, ész-
hez, szívhez, kedélyhez egyaránt melegen
beszélő; mint ember — igazi példakép: a
tisztesség példaképe...“

Ime: ez volt Székács, a pesti ágostai hit-
vallású evangélikus egyháznak majdnem
negyven esztendőn át papja, s tizenkét eszt-
endőn keresztül a bányai egyházkerület
szuperintendense, az Akadémia és a Kis-
faludy-Társaság tagja, a maga idejében az
országban — felekezeti különbség nélkül
— egyik legtiszteltebb, legnépszerűbb em-
bere, kit kortársai az „ország papja“ elne-
vezéssel tüntettek ki.

Székács ismeretségben és levelezésben
állott kora majdnem valamennyi nevesebb
emberével. Az ő általa írt levelek persze a
legkülönbözőbb asztalfiókokban vagy lá-

székák összeütközésbe, ugyanahhaz a
királynak a személyében s a döntést
egyéni érzelmek vagy idegen tanács-
adók rendszerint a magyar nemzetre
kedvezőtlennek tudták tenni. Ennek a
helyzetnek a felújítását a magyar nem-
zet semmiféle formában nem kívánja
többé és az ennek felújításától való
idegenkedés a magyar legitimizmus
népszerűségének és megerősödésének
legnagyobb akadálya.

Ezt az aggodalmat törekedett elosz-
latni Apponyi Albert gróf szombati be-
szédében s bár a beszéd egész okfej-
tése igen mély benyomást tett, teljes

dákban porladoznak, szerteszórva — de a
hozzá intézettek kegyelettel őrzi egyik
unokája: *Bartók József* nyugalmazott ál-
lamtitkárnak, lapunk munkatársának fele-
sége, született *Székács Julia*. Ezek közt a
levelek közt — mik rövid időn Székács
többi írásai mellé a *Luther-muzeumba* fog-
nak kerülni — rendkívül érdekesek van-
nak, akár írójuk személyiségét, akár tár-
gyukat tekintve, s örülünk, hogy a levelek
tulajdonosának szívességéből módunk van
az alábbiakban néhány levelet közölni.

Az első levél, amit itt — teljes szövegé-
ben — bemutatunk, Magyarország későbbi
kormányzójától, *Kossuth*-tól ered, kinek
emlékét most ünnepelte a magyar nemzet,
szobra leleplezésével kapcsolatban, s ki-
nek felfogásáról igen jellemző vonás világ-
lik ki ebből a néhány sorból:

Pest, dec. 26-án 1840.

Kedves tisztelendő barátom!

Terézem' hölgyszemérmét bántotta a
templombani kihirdetés' gondolata; meg-
tettem hát a szükséges lépéseket dispensa-
tio végett Esztergomban. Folyó hó 17-én
ment el innen az illető belvárosi plébános
levele, de választ, igenlőt vagy tagadót,
sem ő még nem kapott, sem én barátom-
tól, kit hogy tegyen mit tenni kell, s érte-
sítsen, megkértem. Csak Budáról is har-
mad-negyednapra kapjuk a leveleket. Esz-
tergomból nem tudom, mikorra. Azonban
összekelecsünkét január 7-én tul nem ha-
lasztandjuk, s így szegény Terézem kény-
telen volt a kihirdetésnek magát megadni.
Az ő papja ma hirdeti házasságunkat elő-
ször. S ha egyik templomban hirdetik,
nem akarom, hogy a miénkben is ne hir-
dessék. Ha Érseki dispensatio nincs, al-

székák vasárnap este a Gellert-szaloban
tartott ünnepi lakomán, amikor azt
mondta, hogy a nemzet elvesztette ki-
rályát azért, mert nem volt méltó arra,
hogy királya legyen, készülnie kell és
lelkileg tökéletesednie, hogy újból méltó
lehessen hozzá.

Ez a kijelentés végtelen sok félre-
értésre és félremagyarázásra ad alkal-
mat s mindenesetre meg kell várnunk,
hogy a szónok maga adjon magyaráza-
tot. Mi, amennyire Zichy János gróf
gondolkodását, erőteljes nemzeti érzé-
sét és nagy közjogi tudását ismerjük,
csakis úgy értelmezhetjük ezeket a sza-

ispányi nem kell. Szeretem az egyenlősé-
get. Kérem annakokáért szeretettel kegye-
det kedves tisztelendő barátom, méltóztas-
sék a szükségeseket megtenni, hogy annak
rendje szerint egyházunkban is hirdelve le-
gyen házasságunk.

Fogadja egyébiránt szívesen a tiszteletet
és nagyrabecsülést, melyet kegyed iránt
tanúsítani örömömre válik mindenkoron.
Ölelem meleg barátsággal,

polgártársa

Kossuth Lajos m. p.

Tudvalévő, hogy az evangélikus Kos-
suthnak felesége: Meszlény Teréz, vasvár-
megyei eredetű régi nemesi család sarja,
római katolikus vallású volt s a katolikus
plébános vonakodott a vegyes házasságot
megáldani, mely eljárás ellen Ráday Ge-
deon gróf és Fáy András, mint házassági
tanúk, tiltakoztak is.

A következő két kurta levelet *Deák Fe-
renc* írta, nem politikusi és államférfiúi
minőségében, hanem mint szerető jó barát,
kevéssel a levelek írása előtt elhalt hű
embereinek, a jeles magyar íróknak: *Vö-
rösmartynak* és *Bajzának* kiskoru gyerme-
kei érdekében.

„Pest, dec. 21-én 1855.

Tisztelt barátom!

Legyen szíves, írja fel nékem, kik volná-
nak az ágostai vallást követő Egyházi sze-
mélyek, Superintendensek, Esperestek s
kitűnőbb lelkészek között azok, kiknek én
Vörösmarty árvák ügyében a' magány
utoj segélyezés gyűjtése végett írhatnék.
Jegyezze fel kérem mindenkinek nevét, ci-
mét, lakását, s az utolsó postát, az egész
országgra nézve.

vos kitartással küzd, sokat szenved, de
soha el nem csüggedett nemzetéhez.

Addig is, amíg ez az idő el nem kö-
vetkezik, a hűség — amelyet *Zichy János*
gróf a nemzet számára hirdet —
egvformán kötelessége a nemzetnek és
leendő királyának. A nemzet viszontag-
ságos, vérzivataros időkben kiállotta
hűsége próbáját s ma azzal tanúsítja
hűségét, hogy állami életének teljessé-
gét, szétdarabolt területének egységét
minden erejéből helyreállítani törek-
szik. A leendő király — ma még gyer-
mek, aki olyanná lesz, amilyenné ne-
velik. Neveléséről *Zichy János* gróf el-

Szíves válaszát, ha lehet, holnap reggelig
kérve, vagyok

tisztelő barátja
Deák Ferenc.

S a másik levél:

„Pesten, május 4-én 1858.

Tisztelt Barátom!

„E napokban *Bajzáné* asszonyosság nálam
volt, s arra szállított fel, hogy mivel *Jenő*
a' tanulásban hátra van, különösen a né-
met nyelvben gyenge, igen jó volna: ha va-
lami magánoktató járna időnként hozzá,
mint eddig is időnként járt.

Másoktól is azt hallom: hogy a' fiu na-
gyon gyenge, és ha ez úgy van, nékem a
kívárat ellen nincsen kifogásom, a' meny-
nyire annak tellyesítését a' pénz erő meg-
engedi.

Minden esetre azonban az egész dolgot
Főtiszt. Urra bízom, tessék azt megvizs-
gálni, megfontolni, s belátása szerint in-
tézkedni. Isten áldja!

Tisztelő barátja
Deák Ferenc.

E két levélhez hadd fűzzük hozzá, hogy
a vagyon hátrahagyása nélkül elhunyt *Vö-
rösmartynak* három gyermeke maradt:
Béla, a későbbi igazságügyminiszeri ál-
lamtitkár, — *Ilona*, aki azután *Széll Kál-
mánnak* a későbbi miniszterelnöknek fe-
lesége lett, — és a korán elhalt *Erzsébet*.
Az árvák fölött *Deák Ferenc* vállalta a
gyámságot, s az ő felszólítására megindult
adakozás során már néhány hónap alatt
százháromezer forint gyűlt össze gyámolt-
jai számára, ami akkor eléggé jelentékeny
vagyonszámba ment.

Bajza Jenő pedig — kiról a második

B.H. 1927. nov. 22.

Me 5/61
1861

1861

(R)

Európában. Rothermere akciója önkéntes, előzetes befolyásolástól nem kísért szellemi és erkölcsi művelet, tovább megyünk, történelmi folyamat, mely egy termékeny és szabadságszerető angol lélek igazságfelismeréséből úgy fakadt, mint a hegyek mélyének tiszta vizeit napvilágra hozó, sziklákat átfuró patak. S ha ezt a prágai kis hitetlen

levél szól — a levél írása idején 18 éves ifjú volt. Később az irodalomban is próbálkozott, de bizony *Zách Felicián*-ról szóló szomorujátéka — bár fiatal pajtasai tulzó dicséretekkel halmozták el — gyenge alkotás. A fiatal költő nagyon korán, 23 éves korában, meghalt.

Arany Jánostól is van a levelek között egy, mely így hangzik:

„Főtisztelendő ur!
Sárossy Gyula, a Kisfaludy-társaság tagja meghalt. Illő, hogy a társaság testületileg részt vegyen holnap d. u. 4 órakor történendő temetésén. De ezenkívül óhajtanék volna, hogy valaki a társaság tagjai közül mondana fölötte beszédet. Arra, hogy gyűlésig intézkedjünk e tárgyban, az idő rövid, sőt az elnökség utjánai intézkedést sem engedi már. E szerint én, mint igazgató, sietek megtenni a szükséges intézkedést. Szét tekintve a társulat tagjai közt, senkit sem találok a sirbeszéd tartására oly alkalmasnak, mint főtisztelendő urat, ki mind tekintélyre, mind szónoki nagy képessége által a legnagyobb dísz fogná megadni a végtisztességnak. Bátorkodom tehát alázatosan fölkérni, hogy a társulat nevében a szomorú kötelesség teljesítését magára vállalni méltóztassék.

Ki teljes tisztelettel vagyok
Főtisztelendőségének
Pest, nov. 16. 1861.
alázatos szolgája
Arany János,
a Kisz. társ. igazgatója.”

Székács a bucsuztatót a Nemzeti Színház előtt meg is tartotta, szépen méltatva érdemeit az elhunytak, aki az *Arany Trombita* című hazafias költeményeért — mely öt három évi bujdosás után 1852-ben börtönbe juttatta — egyike volt legnépszerűbb poétáinknak, s akinek még az elmúlt évtizedekben is sokszor szavaltak *Ingeborg születése napján* című szívbé

Garrigue Tamásnak, a cseh köztársaság elnökének *Az új Európa* című műve, amelyből a trianoni térkép gyárosai összismereteiket merítették. A magyar közönség előtt a kínos szenzáció erejével hathatnak a sokak előtt még teljesen ismeretlen következő részletek, mint a tudomány színébe csomagolt humbug égbekiáltó példái. Ime.

markoló költeményeit, melynek a szakaszok végén visszatérő sorai így hangzanak:

*Szegény anyám, ha tudta volna, —
Dehogy szült volna engemet!...*

Érdekes és igen szép a Vachott Sándor-né következő levele is:

„Főtisztelendő Superintendens Ur!

Tisztelt lelki Atyám!

Ide mellékelvén megindítandó folyóirat programját, leányi bizodalommal kérem ki vállalatom pártfogására, terjesztésére nézve tisztelt lelki Atyám kegyeit.

Hogy ily folyóirat családi közérdekeink tekintetéből is hasznos, sőt szükséges, ha átolvasni kegyeskedik az idezárt proramot, bizonyosan meg fog Főtisztelendő Superintendens ur győződni.

De nem egyedül családi érdekeink tekintetéből ajánlom a vállalatot kegyeibe, pártfogásába, hanem mint anya, ki gyermekeiről a s minden hozzátartozóiról egyedül irodalmi munkássága által gondoskodhatik csak, már több mint nyolc év óta, — mint annak özvegye, kinek szomorú sorsa, kora halála megérdemli a részvétet, megérdeme! néhány forró könyvet, kérem től Egyházunk fejének lelki atyai pártfogását, nyujtana segélkezet egy gyöngye asszonynak, ki olly sok évi küzdés után e nehéz időkben minden önfeledésével sem képes többé önjelétől fennállani, s először kéri ki egyházunk híveinek gyámolító részvétét, e gyámolításért viszonzatul olly folyóiratot, nyujtva, melynek szükségét családeletünk nézve mindnyájan érezzük, s melynek sikerüléséről nagytekintélyű munkatársaim neve éppen úgy kezeskedik előre, mint kezeskedik arról is, hogy e részvétre talán érdemellen nem vagyok.

Istenben vetett bizodalom, szilárd hitem tartott fel ez ideig is annyi szenvedés között, s most is e szilárd hit, e magas bizodalom reménylleti velem, hogy olly

a világ szeméről. A világ egy része kezd már tisztán látni s látja, hogy a trianoni békeszerződés épp úgy, mint Benes szörnyállama humbugokon alapszik.

Nagy a hatalma a csehek diabolikus erejű külügyminiszterének. Csak egyre nincs már hatalma, arra, hogy a világot másodszor is rászedje.

pártfogás által minő lelki Atyámé, szent céloimat el kell hogy érjem.

Pest, március 4-én 1863.

Mély tisztelettel

Vachott Sándorné.”

Vachott Sándorné, született ecsedi Csapó Mária — kinek férje, a költő, 1852-ben börtönbe vettét, onnét elborult elmével szabadult, s 1861-ben halt meg, alig 43 éves korában a Schwartzter-féle intézetben — özvegyen maradván, szintén nagyon rászorult a támogatásra, mit a család barátai — köztük Deák és Eötvös is — nem is tagadtak meg tőle. A folyóirat, melyről a levélben szó van, 1863 október 1-én indult meg, *Magyar Gazdasszonyok Hetilapja* címmel.

Még egyet választunk ki a sok érdekes levél közül, amit Toldy Ferenc, a magyar irodalomtörténetírás atyja, írt Székácsnak, a jeles költőhöz.

„Máriafüred, sept. 11. 1868.

Édes jó barátom,

Olvasókönyvemem dolgozván, ma Veleđ foglalkoztam. Nem tartóztathatom magamat, hogy, amire annyiszor kértelek, azt ez alkalommal újra ne pendítem meg. Meddig fogsz te késni költői dolgozataidat, az eredetieket, úgy mint a fordítottakat összegyűjteni, kiadni? Véték ez, kedves barátom, melyet irodalmunkon, mulasztás által, elkövetsz. Azt hiszed-e, hogy ezekre nincs többé szükségünk? Sőt van. Én egész költői egyéniségedet, én mindent, amit szellemed teremtett és amit újra teremtett, a magyar költészet, a classica m. költészeti tőke szükséges kiegészítő részének tekintem, s te e szellemi nemes tőke karmaitól fosztod meg nemzedet, ha, elszórva amint van, vagy a jelen nemzedék által nem ismerve, nem élvezve, ellemelve hagyod tovább is. Többször kértelek, buzdítottalak — hiába! Ki tudja, ha hazatérek, s ismét abszorbeáltatom napj munkáim és gondjaim

naeskoztak.
A BUDAPESTI
telefonszámok:
József 300—43.
József 300—53.
József 300—63.
József 323—84.

által, mikor jut eszembe hozzád mennem, hogy ismét kérjelek, buzdítsalak. — Irok tehát, s kérlek, könyörgök, ne tagadd meg tőlünk, ügyünköt, jövőnköt, ne magadtól, s ne tőlem azt a csekély gondot és fáradságot, melyet e kérés teljesítése kíván! De azt se feledd, hogy 60. évembe léptél! Tedd rá az utolsó kezét még jókor szellemed e legsajátabb gyümölcseire; hadd éljenek új életet, hadd hassanak újra gyönyörködte-tőleg, nemesítőleg!

Azt csak nem hiszed, hogy kiadót nem találsz! — e három kötetnek —? Mert az elsőhöz, mely az eredetieket adandja, hozzá kell járulnia egy másodiknak, az anthologabelieknek, s harmadikul a szerb költeményeknek. „Sz. Költői Munkái, Eredetiek és fordítottak.” —

Arra is kérlek — de ezt teljesítsd rögtön; jogom van ezt tőled kívánni: kézikönyvemben álló életrajzodat, mely csak 1856-ig...*), egészítsd ki, s küldd azonnal szállásomra (Lipót-utca 45. sz.), hogy mihelyt haza jövök, ott találjam, mert égető szükségem van erre.

Isten veled, édes Józsim, s a tiédde! — az Oceánon innen és túl. Első sorban tisztelt nődnök üdvözetemet, s a feleségemet, kivel itt gyógyítkozunk.

Isten vele.

Hü barátod

Toldy F.”

A levél kelte: *Máriafüred* — Toldy önkényű magyar fordítása, mert, mint a levélpapírosra nyomott jelzés mutatja, a sorok *Marienbad*-ban keltek.

De fontosabb ennél, hogy Székács Józsefnek a levélben említett eredeti és fordított *Költői Munkái* mind a mai napig sincsenek összegyűjtve, kiadva. Ezt a tartozást már le kellene róni — gondolkodjék fölötte talán első sorban a Protestáns Irodalmi Társaság, meg a Luther-Társaság.

*) Olvashatatlan szó.